

καὶ εἰς τὸν Λύσιδαν.⁷ Ο Γοργίας δῆμως φέρει νέαν ἀποκάλυψιν τῆς ποιητικῆς τοῦ Πλάτωνος ιδιοφυίας. Ο ποιητής ἀπὸ τὸ προσκήνιον φεύγει τῷρα καὶ λαμβάνει θέσιν εἰς τὸ κέντρον τῆς σκηνῆς, ὅπου δημιουργεῖ δεσμοὺς πρὸς τὸν φιλόσοφον. Ο ξηρὸς υδρολογισμὸς τῶν διαλόγων τῆς νεωτέρας ἡλικίας του, διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀρφικοπυθαγορικῶν ἀντιλήψεων καὶ ίδεολογιῶν, αντικαθίσταται διὰ τῆς δροσερᾶς ποιητικῆς φαντασίας καὶ δύσεώς τίνος μυστικισμοῦ, δυνάμει τῶν ὅποιων αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι καὶ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα λαμβάνουν ἄλλον χρωματισμὸν καὶ τόνον. Οπου δὲ ποιητής προλαμβάνει τὸν φιλόσοφον, ἐπενδύει τὰς ἀντιλήψεις του διὰ τοῦ Μύθου καὶ οὕτω παρέχει ἀφορμάς φιλοσοφικῆς ἐμβαθύνσεως, μετὰ τῆς διαθέσεως, ἥν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καλλιεργεῖ.

α') Γοργίας.

Αντικείμενον τοῦ διαλόγου Γοργίου εἰναι τὴ ξννοια (ούσια) καὶ τὴ ἀξια τῆς Ρητορικῆς. (449—466a, 466b—481b). Μὲ ταῦτα ὡς βάσιν παριστάνονται αἱ κατὰ τοὺς Σοφιστάς ἀντιλήψεις περὶ ζωῆς, αἱ ὅποιαι καὶ καταπολεμοῦνται διὰ τῆς Σωκρατικῆς δισλεκτικῆς καὶ τῆς ἡθικολογίας. (481 b κ. ἑξ.).

Ο Σωκράτης, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Χαιρεφῶντα, καταφθάνει εἰς τὸν τόπον, ὅπου δὲ περίφημος ρήτωρ Γοργίας εἶχε κάμει σπουδαίαν ἐπίδειξιν τῆς ρητορικῆς του τέχνης καὶ δεινότητος, ἀφοῦ εἶχε τελειώσῃ τὴν ἐπίδειξιν του οὗτος. Ἐκφράζει τὴν λύπην του, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐπίδειξιν τοῦ Γοργίου, δὲ Χαιρεφῶν δῆμως, ὡς φίλος τοῦ Γοργίου, ὑπόσχεται νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ζημίαν μὲ τὸ νὰ πείσῃ τοῦτον νὰ κάμη καὶ δευτέρου ἐπίδειξιν πρὸς χάριν του. Ο Καλλικλῆς δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὅποιου ἔμενεν δὲ Γοργίας, προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ μεταβοῦν πρὸς αὐτὸν ὅταν ἡθελον, διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ συνέντευξις καὶ ἡ ἐπίδειξις. Ο Σωκράτης δῆμως θέλει ἀμέσως, ἀν εἴναι δυνατόν, νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Γοργίαν: «τίς τὴ δύναμις τῆς τέχνης αὐτοῦ, καὶ τί ἐστιν δὲ παγγέλλεται τε καὶ διδάσκει». Τὴν ἐπίδειξιν ἡμπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ εἰς ἄλλην εύκαιριαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ δὲ Γοργίας εἶχεν ἐκδηλώσει τὴν διάθεσιν νὰ ἀποκριθῇ εἰς δὲ τι ἡθελε τὸν ἐρωτήσῃ τις ἐκ τῶν παρόντων, ἀρχίζει δὲ Χαιρεφῶν νὰ ἐρωτᾷ, κατὰ παρακίνησιν τοῦ Σωκράτους. Εκ μέρους τοῦ Γοργίου δίδει κατ' ἀρχὰς τὰς ἀπάντησεις

ό μαθητής τούτου Πώλος, ό όποιος προκειμένου περὶ τῆς τέχνης τοῦ διδασκάλου του, λέγει ὅτι ἔξ οὐλῶν τῶν τεχνῶν, αἰτίνες ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς πειρας καὶ ἐμπειρίας σὺν τῷ χρόνῳ, ὁ Γοργίας μετέρχεται «Τὰ ν καλλίστην». 'Ο Σωκράτης ἐπεμβαίνει τώρα, καὶ ως μὴ ἴκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πώλου, παρακαλεῖ τὸν Γοργίαν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συζήτησιν, διότι δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς ἀξίας τῆς τέχνης τοῦ Γοργίου, ἀλλὰ περὶ τοῦ «τίς εἶναι αἱ αὐτοὶ». 'Ο Γοργίας ἀπαντᾷ ὅτι εἶναι «ἐπιστήμη μων τῆς ρητορικῆς», ὅτι εἶναι ρήτωρ. Διαλογικῶς καὶ διὰ βραχέων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τάσιν τοῦ Πώλου νὰ διαλῆγῃ διὰ μακρῶν συζητεῖται τὸ περιεχόμενον τῆς ρητορικῆς κατὰ σύγκρισιν καὶ ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας τέχνας, δηλαδὴ τὴν ὑφαντικήν, τὴν μουσικήν, τὴν ιατρικήν κλπ. 'Ο δρισμὸς τῆς ρητορικῆς ἐκ μέρους τοῦ Γοργίου ὡς «ἐπιστήμη μητερὶ τούτῳ λόγῳ υπερβαίνει, διότι καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιστήμαι καὶ τέχναι εἶναι τοιαῦται περὶ λόγους ἐκάστη». 'Η περὶ τίς εἶν λόγοις τὸ κῦρος ἔχουσα ρητορική ἐστιν; » 'Η ρητορική εἶναι τέχνη τοῦ πείθειν. 'Αλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι καὶ ἐπιστήμαι, ἐφ' ὅσον διδάσκουν, πείθουν. 'Επομένως δὲν εἶναι μόνη ἡ ρητορική «πείθοντι μητρὶ λόγῳ όχι», 'Ερωτᾶται λοιπόν. Ποίας πειθοῦς καὶ περὶ τί τέχνη πειθοῦς εἶναι ἡ ρητορική; 'Ο Γοργίας ἀπαντᾷ τώρα ὅτι διδάσκει τὴν τέχνην τοῦ πείθειν «ἐν δικαστηρίῳ δικαστὰς καὶ ἐν βουλευτηρίῳ βουλευτὰς καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐκκλησιαστὰς καὶ ἐν ἄλλῳ συλλόγῳ παντὶ, δοστὶς ἀν πολιτικός σύλλογος γίγνηται» (452 e), πρὸ πάντων «περὶ τούτων, αἱ ἐστι δικαὶα τε καὶ ἀδικαία» (454 b). 'Αμέσως ἐκ μέρους τοῦ Σωκράτους γίνεται νέα τις διάκρισις. Οὕτος χωρίζει τὴν «Πιστιν» ἀπὸ τὴν «ἐπιστήμην» καὶ γνῶσιν, διότι ἡ μὲν πρώτη ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθής ἡ ψευδής, ἐνῷ ἡ ἐπιστήμη πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι ἀληθής (454 d). Συμφώνως πρὸς τὴν διάκρισιν ταύτην τώρα καὶ ἡ ρητορική, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν 'Αριθμητικήν καλλιεργοῦσαν καὶ παρουσιάζουσαν τὴν ἀλήθειαν, μόνον τὴν πίστιν καὶ ὅχι τὴν ἐπιστήμην καὶ ἀλήθειαν εἶναι δυνατὸν νὰ καλλιεργῇ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ ὁ ρήτωρ κατὰ βάθος δσα λέγει; 'Ο Σωκράτης θαυμάζει (456 a), διότι οἱ ρήτορες πολλάκις εἶναι εἰς θέσιν νὰ μεταδίδωσι τὰς σκέψεις των εἰς τὰς συναθροίσεις ἀνθρώπων, καὶ περὶ εἰδικῶν ἀκόμη τεχνικῶν ζητημάτων, περὶ τῶν δποίων οἱ ἴδιοι ἐλάχιστα γνωρίζουν. Λέν θεωρεῖ ἀπαραιτήτους καὶ ἀναγκαίας τὰς ει-

δικάς γυνώσεις διὰ τὸν ρήτορα ὁ Γοργίας. Αύτὸς μάλιστα νομίζει διτὶ εἰναι· εἰς θέσιν καλύτερον καὶ ἀπὸ τὸν εἰδικὸν νὰ πείσῃ· καὶ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ περὶ αὐτῶν τῶν εἰδικῶν ζητημάτων. Δύναται νὰ πειθῇ τοὺς ἀσθενεῖς νὰ λαμβάνωσι φάρμακα καὶ γὰρ ὑφίστανται τὴν θεραπείαν, καὶ ἄλλα πολλὰ (456 a). Δειν θεωρεῖ ὅμως ὅρθὸν νὰ κάμη κατάχρησιν τῆς μεγάλης δυνάμεως του ὁ ρήτωρ, καὶ ἐὰν τοιοῦτόν τι ἡθελε συμβῆ, δὲν πρέπει νὰ κατηγορήται ὁ διδάσκαλος ἢ ἡ τέχνη, ἀλλ’ ἐκεῖνος ὁ ἀποίος δὲν θὰ ἔκαμνεν ὅρθην ταύτης χρῆσιν (457 b–c). Ἐκ τούτων ἔξαγονται τὰ ἔξῆς συμπεράσματα παρὰ τοῦ Σωκράτους: Ὡστε λοιπὸν ὁ ἀνεπιστήμων καὶ ἀμαθῆς ἐπιδρᾷ πειστικώτερον ἀπὸ τὸν ἀνεπιστήμονα καὶ γνώστην, εἰς τοὺς ἀμαθεῖς (459 b). Τούτου δοθέντος, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Γοργίου ὠρίσθη ὡς ἀντικείμενον τῆς ρητορικῆς τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον, ἔρωτάται ἀν ὁ ρήτωρ πρέπει νὰ μὴ ἔχῃ γνῶσιν καὶ τούτων, καὶ ἀν δὲν θὰ εἴναι εἰς θέσιν νὰ διδάξῃ αὐτά τοὺς μαθητάς του (459d –460 a). Ὁ Γοργίας δὲν τολμᾷ νὰ ἀρνηθῇ τὴν σπουδαιότηταν καὶ σημασίαν τῆς γνώσεως περὶ δίκαιου καὶ ἀδίκου, καὶ λέγει ὅτι εἰνοι εἰς θέσιν καὶ αὐτὸς νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητάς του ταύτα. Ἀλλ’ ἐκ τούτων προκύπτει, κατὰ τὸν Σωκράτην, ὅτι ὁ μέλλων νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους τὸ δίκαιον, πρέπει καὶ ὁ ἴδιος νὰ εἴναι δίκαιος, ὅπως λ.χ. ὁ διδάσκων τὴν τεκτονικὴν πρέπει νὰ εἴναι τέκτων, ὁ διδάσκων τὴν ιατρικὴν, ιατρὸς καὶ οὕτω καθεξῆς (460 a–c). "Αν δὲ τοῦτο εἴναι ὅρθόν, τότε δὲν εἴναι δυνατὸν ὁ τοιοῦτος δίκαιος ρήτωρ νὰ κάμη κατάχρησιν τῆς τέχνης του καὶ «ἐθέλειν ἀδικεῖν».

Ἄπὸ τοῦ σημείου τούτου κύριον ἀντικείμενον τῆς συζητήσεως ἀποτελοῦν αἱ ἔννοιαι «δικαιοσύνη καὶ ἀδικία» ἀπὸ ἡθικῆς ἀπόψεως. Ἀντὶ τοῦ Γοργίου, λαμβάνει τὸν λόγον τώρα ὁ Πῶλος, ὃστις κακίζει τὸν Σωκράτην, διότι ἔξεμεταλλεύθη μίαν πρότασιν τοῦ Γοργίου γενομένην χάριν τῆς κοινῆς γνώμης, ὅτι δηλαδὴ ὁ ρήτωρ πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν δικαιοσύνην. (461 b). Ὁ Σωκράτης δέχεται νὰ διορθώσῃ ὁ Πῶλος τὸ λάθος τοῦ διδασκάλου του, ἀλλ’ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ μακρολογῇ. Ἐκ τῆς συνομιλίας αὐτῆς προκύπτουν τὰ ἐκτόμενα: «Η ρητορική, ἡ δροίσα, ἀνευ ἐπιστημονικῆς τινος βάσεως, ὃχι μόνον ως πρὸς τὸ δίκαιον καὶ ἀδίκον, ἀλλὰ καὶ ως πρὸς εἰδικὰς γνώσεις καὶ ἐπιστήμας, πείθει τοὺς ἀνθρώπους, δὲν εἴναι τέχνη, ἀλλὰ «ὲ μπειρίας τις καὶ τριβή»», ἐπιτηδειότης καὶ ρουτίνα (462c 463b).

Καλύτερον έξεταζομένη είναι «χάρι τοστίνος καὶ ἡδονὴς» ἀπεργασία καὶ κυριολεκτικώτερον κολακεία (462 ε 463 ab) «Ἐπιτήδευμα τεχνικὸν μὲν οὐ, ψυχῆς δὲ στοχαστικῆς καὶ ἀνδρείας καὶ φύσει δεινῆς προσομιλεῖν τοῖς ἀνθρώποις». Τῆς τοιαύτης ἐπιτηδειότητος εἰδη (μόρια) θεωρεῖ ὁ Σωκράτης τὴν μαγειρικὴν, τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν σοφιστικὴν. Μετὰ τὴν τοιαύτην εἰς τὴν ίδιαν κατηγορίαν κατάταξιν τῆς ρητορικῆς πρὸς τὴν μαγειρικὴν καὶ πρὸς τὴν κομμωτικὴν, λαμβάνει τὸν λόγον πλὴν Ὁρογίας καὶ ζητεῖ νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸν Σωκράτην τί ἔννοει δι’ ὅλων αὐτῶν καὶ μὲ τὸ νὰ θεωρῇ τὴν ρητορικὴν «κολακείας πολιτικῆς μόριον». Ὁ Σωκράτης διακρίνων ἀφ’ ἐνὸς μὲν σῶμα, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ψυχὴν, χωρίζει καὶ τὰς τέχνας εἰς δύο: εἰς μίαν τέχνην γενικὴν διὰ τὸ σῶμα καὶ εἰς μίαν διὰ τὴν ψυχὴν. Διὰ τὴν πρώτην δὲν ἔχει πρόγειρον τὸ ὄνομα, τὴν δευτέραν ὅμως ὄνομάζει πολιτικὴν. Τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης διακρίνει δύο εἴδη (μόρια): τὴν μαγειρικὴν καὶ τὴν ιατρικὴν. Τῆς περὶ τὴν ψυχὴν πολιτικῆς τέχνης διακρίνει ἐπίσης δύο: τὴν νομοθετικὴν κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὴν ιατρικὴν. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς τέσσαρας αὐτὰς τέχνας, αἱ ὅποιαι «πρὸς τὸ βέλτιστον ἀεὶ θεραπεύουσιν» αἱ μὲν τὸ σῶμα, αἱ δὲ τὴν ψυχὴν, ἡ «κολακευτικὴ.... τέτραχα ἐσυτὴν διαινείμασσα, ὑποδῦσσα ὑπὸ ἔκαστον τῶν μορίων, προσποιεῖται εἰναι τοῦτο ὅπερ ὑπέδυ, καὶ τοῦ μὲν βελτίστου οὐδὲν φροντίζει, τῷ δὲ ἀεὶ ἡδίστῳ θηρεύεται τὴν ἄνοιαν καὶ ἔξαπατᾷ, ὥστε δοκεῖ τίλείστον ἀξία εἶναι». Ὅστε πρὸς τὰ τέσσαρα εἴδη τῶν τεχνῶν, αἱ ὅποιαι σκοπὸν ἔχουν τὸ βέλτιστον, ἀντιστοιχοῦν ἄλλα τέσσαρα εἴδη κατὰ φαινόμενον τεχνῶν, αἵτινες ἐπιδιώκουν τὸ ἡδιστὸν καὶ ως τοιαῦται ὑπάγονται εἰς τὴν κολακείαν. Αὕται εἰναι: ἡ κομμωτικὴ ἀντιστοιχοῦσσα πρὸς τὴν γυμναστικὴν, ἡ μαγειρικὴ ἀντιστοιχοῦσσα πρὸς τὴν ιατρικὴν, ἡ σοφιστικὴ ἀντιστοιχοῦσσα πρὸς τὴν Νομοθετικὴν καὶ ἡ ρητορικὴ, ἡ ὅποια ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ὁπως ως πρὸς τὴν ιατρικὴν φροντίζουσαν διὰ τὴν βελτίστην τοῦ σώματος κατάστασιν, ἡ μαγειρικὴ εἰναι κολακεία, διότι προσποιεῖται ὅτι προσφέρει τὰ βελτίστα, ἐνῷ προσφέρει τὰ ἡδιսτα, οὔτω καὶ ως πρὸς τὴν δικαιοσύνην φροντίζουσαν διὰ τὰ βελτίστα τῆς ψυχῆς, ἡ ρητορικὴ εἰναι κολακεία, διότι προσποιεῖται ὅτι προσφέρει

εἰς τὴν ψυχὴν τὰ βέλτιστα, ἐνῷ προσφέρει τὰ ἡδιστα εἰς λόγους βλάπτοντας κατὰ κανόνα τὴν πλειστάκις αὐτὴν. (464-466a). Σοφιστική καὶ ρητορική είναι τὸ ἴδιον, «τῇ ἐγ γύνε τι καὶ παραπλῆσιον» (520 a) ἀναλόγως πρὸς τὴν σχέσιν, ητίς ὑπάρχει μεταξὺ νομοθετικῆς καὶ δικαιοσύνης. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἔχομεν τὸν ἐπόμενον πίνακα τῶν τεχνῶν, ὃπου καλύτερον φαίνεται τῇ θέσις καὶ σχέσις τῆς ρητορικῆς.

<i>Téχνη.</i> <i>Σκοπός : τὸ βέλτιστον.</i>	<i>Σώμα</i>		<i>Ψυχὴ</i>		<i>ἀλήθεια</i>
	<i>(Λείπει τὸ δνομα)</i> <i>κανονι- στική</i>	<i>θεραπευ- τική</i>	<i>Πολιτική</i> <i>κανονι- στική</i>	<i>θεραπευ- τική</i>	
	<i>Γυμνα- στική</i>	<i>Ιατρική</i>	<i>Νομοθε- τική</i>	<i>Δικα- στική</i>	
<i>*Εμπειρία τριβή (κολακείο)</i>					
<i>Σκοπός : τὸ ἱσι-</i> <i>στον</i>	<i>κομμω- τική</i>	<i>δψοποιία (μαγειρ.)</i>	<i>Σοφιστική</i>	<i>ρήτορική</i>	<i>φανό- μενον</i>

Ἄπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ρητορικῆς μεταφέρετοι ἐπειτα τὸ ζήτημα παρὰ τοῦ Πώλου εἰς τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Οἱ ρήτορες κατὰ τὸν Πῶλον ἔχουν τόσην δύναμιν μὲν τὴν ρητορικήν, ὥστε είναι εἰς θέσιν γὰρ πονεύουν ὄντινα θέλουν καὶ νὰ ἀφαιροῦν τὰ χρήματα καὶ νὰ στέλλουν εἰς ἔξορίαν. «Οἱ ρήτορες, ὥσπερ οἱ τύραννοι, ἀποκτεινύασίν τε ὅν ἀν βούλωνται, καὶ ἀφαιροῦνται χρήματα καὶ ἐκβάλλουσιν ἐκ τῶν πόλεων ὅν δοκεῖ αὐτοῖς». Ό Σωκράτης τώρα ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ Πώλου εἰς τὸ ὅτι «βούλεσθαι» ἀφορᾶ εἰς τὸ ἀγαθὸν τοῦ βουλομένου. Οἱ πίνοντες φάρμακα βιούλονται πίνειν ὅχι διὰ τὸ πίνειν καὶ ἀλγεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ «οὐ ἔνεκα» τὸ φάρμακον, διὰ τὸ ὑγιαίνειν. Τὸ «δοκεῖν» ὅμως δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ἀντὶ τοῦ καλοῦ, τὸ κακὸν καὶ βλαβερόν. Τὸ κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ὁρέζεις πράττειν φέρει ζημίαν καὶ βλάβην μᾶλλον, παρὰ ὠφέλειαν. «Οστις λοιπὸν είναι εἰς θέσιν νὰ πραγματοποιῇ τὸ περιεχόμενον τοῦ δοκοῦντος αὐτῷ, δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τοῦτο νὰ θεωρῆται ισχυρός, διότι τὸ δύνασθαι σπουδάνει ἀγαθὸν τι κατορθοῦν (466b-468 e. Πρβλ. Πολιτείας, I 339 κ. ἔξ. καθὼς καὶ 467e καὶ Λύσιδος 216 d κ. ἔξ.). Τὸ ζήτημα τῆς δυνάμεως μεταστρέφει τώρα τὴν συζήτησιμείς τὸ ἔτες θέμα:

Πρέπει ή δύναμις νὰ χρησιμοποιηται μετά δικαιοσύνης η μετά αδικίας; 'Ο Σωκράτης δὲν θέλει οὔτε τὸ ἀδικεῖσθαι, οὔτε τὸ ἀδικεῖν, ὅτινα θέτει πρὸ αὐτοῦ ὁ Πῶλος πρὸς ἐκλογήν, ἐάν ὅμως θὰ παρίστατο ἀνάγκη νὰ συμβῇ τὸ ἐν ἡ τὸ ἄλλο, προτυμᾶται νὰ ἀδικηθῇ μᾶλλον, παρὰ νὰ ἀδικήσῃ. (469c). 'Ο ἀγαθός καὶ δίκαιος εἶναι, κατ' αὐτόν, εύδαιμων, ὁ ἀδικος εἶναι δυστυχής καὶ ἀθλιός (470e) τοσούτω μᾶλλον, ὅσῳ δὲν ἥθελε τιμωρηθῆ (472e). «'Ο ἀδικος ἀθλιώτερος, ἐάν μὴ διδῷ δίκην μηδὲ τυγχάνῃ τιμωρίας ἀδικῶν». 'Ο Γ. Λ. Λος, ὀλως τούναντίον, ἀναφέρων τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ τὸν Ἀρχέλαιον τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὅστις ἔφονευσε τὸν Ἀλκέτην καὶ τὸν υἱὸν τούτου Ἀλέξανδρον διὰ νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον, διατείνεται ὅτι ὁ μέγιστος βαθμὸς εὐδαιμονίας συνίσταται εἰς τὴν μεγίστην ἀδικίαν, εἰς τὴν τυραννίδα. (470d. κ. ἔξ. Πρβλ. Πολιτείας 344a κ. ἔξ.) ἀναγνωρίζει ὅμως ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι «αἴ σχιον» τοῦ ἀδικεῖσθαι. 'Ο Σωκράτης ἀναιρεῖ τὸν ισχυρισμὸν τοῦ Πώλου ἐφιστῶν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς ἐπομένους δύο συλλογισμούς: 1) 'Εὰν τὸ ἀδικεῖν, ὅπως παραδέχεται ὁ Πῶλος, εἶναι αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι, εἶναι τότε καὶ βλαβερώτερον. Διότι τὸ καλὸν θεωρεῖται τοιοῦτον εἴτε διότι φέρει ἡδονὴν, εἴτε διότι φέρει ὠφέλειαν ἢ καὶ ἀμφότερα. Τὸ αἰσχρὸν εἶναι αἰσχρόν, διότι φέρει δυσαρέσκειαν ἢ βλάβην, ἢ καὶ τὰ δύο. 'Εὰν λοιπὸν τὸ ἀδικεῖν εἶναι αἰσχιον τοῦ ἀδικεῖσθαι, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ μεγαλυτέραν δυσαρέσκειαν ἢ μεγαλυτέραν βλάβην, ἢ καὶ ἀμφότερα εἰς μεγαλύτερον βαθμόν. 'Αλλὰ τὸ πρῶτον (ἡ λύπη καὶ δυσαρέσκεια) ἀποκλείεται, διότι οἱ ἀδικοῦντες δὲν δυσαρεστοῦνται καὶ ἀλγοῦσι μᾶλλον, ἢ οἱ ἀδικούμενοι. Μὲ τὸ πρῶτον ὅμως ἀποκλείεται καὶ τὸ τρίτον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἀδικεῖν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φέρῃ καὶ ἀμφότερα εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν (δυσαρέσκειαν, λύπην, καὶ βλάβην). 'Ωστε μένει μόνον ἡ μεγαλυτέρα βλάβη καὶ τὸ κακὸν καὶ ὡς πρὸς ταῦτα τὸ ἀδικεῖν ὑπερβάλλει τὸ ἀδικεῖσθαι. (474c–475). 2) Πρόκειται περὶ τοῦ ἂν εἶναι μέγιστον κακὸν τὸ νὰ τιμωρῆται ὁ ἀδικῶν, ἢ ἂν εἶναι μέγιστον κακὸν τὸ μὴ τιμωρῆται, ὅπως λέγει ὁ Σωκράτης. 'Ο ὁρθῶς τιμωρῶν (κολάζων), ἐφ' ὃσον πράττει τοῦτο δικαίως, προξενεῖ ἀγαθόν. 'Επειδὴ δὲ τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν εἶναι σχετικαὶ ἔννοιαι, πάσχει «ἀγαθὰ ὁ δίκην διδούς», ἀρα ὠφελεῖται, καὶ μάλιστα κατὰ τοῦτο ὅτι «ἀπαλλάττεται κακίας τῆς ψυχῆς» ἥτις κακία εἶναι αἰσχροτέρα καὶ χειροτέρα ἀπὸ τὴν κακὴν κατάστασιν τοῦ σώματος, καὶ τῆς

περιουσίας. (476a—478i).¹⁾ Συμφωνώς πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀξία τῆς ρητορικῆς θὰ συνιστάται εἰς τὸ νὰ πείθηται ὁ ἀδικήσας νὰ θέλῃ καὶ μᾶ ἐπιδιόθῃ τὴν τιμωρίαν του, καὶ δχι νὰ κάμνῃ χρῆσιν αὐτῆς διὰ νὰ ἀποφεύγῃ ταύτην. Φίλους καὶ συγγενεῖς, διὰ τὸ καλὸν τῶν ὄποιων φροντίζει τις, θὰ ἐπρεπε νὰ πείθῃ νὰ ὑπεστοῦν τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ἀδικὸν πρᾶξιν των, ἐνῷ διὰ τοὺς ἔχθρούς του θὰ ἐπρεπε νὰ φροντίζῃ κανεὶς νὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρίαν (480 a—481 b) (Πρβλ. καὶ Εὔθυφρονα). 'Ἡ θέσις αὐτῆ, ἡ ὅποια εἰς τὸν Καλλικλῆν φαίνεται πολὺ παράδοξος, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ διαλόγου νὰ διαλεύκανθοῦν περισσότερον αἱ ἀντίθετοι ἀντιλήψεις, οἱ πως παρουσιάζονται, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπεριάριστος ἐγωΐσμὸς καὶ ἡδονισμός, ἀφ' ἐτέρου δ' ὡς τάσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὡς πρὸς ἀνώτατον σκοπόν. Τὴν πρώτην ἐγωΐστικὴν καὶ ἡδονιστικὴν ἀποψιν ὑποστηρίζει ὁ Καλλικλῆς ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ φύσεως καὶ νόμου (482 e). 'Ως «φύσει δίκαιον» ἀναγνωρίζει οὗτος τὸ δίκαιον τοῦ ισχυροτέρου. «Ταῦτα πολλαχοῦ οὕτως ἔχει καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ὅλαις ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς γένεσιν, ὅτι οὕτω τὸ δίκαιον κέκριται, τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἀρχειν καὶ πλέον ἔχειν». "Ωστε λοιπὸν τὸ ἀδικεῖσθαι δχι μόνον χειρότερον είναι, ἀλλὰ καὶ αἰσχρότερον—ἀντιθέτως πρὸς δσα ὁ Πῶλος εἶπεν, τοῦ ἀδικεῖν, "Ἄλλως λέγει βεβαίως ὁ Νόμος, τὸν ὅποιον ἔχουν θέσει οἱ ἀσθενεῖς καὶ ἀδύνατοι διὰ νὰ ἐκφοβίζουν τοὺς ισχυροὺς καὶ «ἔρρωμενεστέρους τῶν ἀνθρώπων» (483).

1. Σημ. Ἀμφότεροι οἱ συλλογισμοὶ αὐτοὶ περιγουσιάζουν τὸ αὐτὸ λάθος δτι τὸν δεχόμενον καὶ πάσχοντα ἡδονὴν καὶ λύπην, ωφέλειαν καὶ βλάβην, ὑποθέτουν ὡς ἐκδηλούμενον εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ὅτι πρόκειται νὰ ἀποδειχθῇ. Τὸ ἀδικεῖν βεβαίως δὲν συνοδεύεται ἀπὸ μεγαλυτέρων λύπην παρὰ τὸ ἀδικεῖσθαι. Τοῦτο δμως συμβαίνει ὡς πρὸς τὸν ἐνεργοῦντα καὶ δχι ὡς πρὸς τὸν πάσχοντα. 'Ἐν τούτῳ δέ, ἐφ' δσον πρόκειται περὶ ἡδονῆς καὶ λύπης, ὑγράχει τὸ αἰσχρόν.—'Ως πρὸς τὸν δεύτερον συλλογισμόν, βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τις δτι ἡ τιμωρία ωφελεῖ καθαίρουσσα τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς κακίας, ἡ συσχέτισις δμως τοῦ ποιείν καὶ πάσχειν, διὰ τοῦτο δὲν στηρίζεται. Διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ γίνῃ δεκτὸν δτι διὰ τῆς τιμωρίας πράττεται ἀγαθὸν εἰς τὸν τιμωρούμενον, δχι δμως δι' αὐτὸν τὸν ίδιον, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινωνίαν. Καὶ τὸ δτι κατὰ Πλάτωνα καὶ Σωκράτην τὸ συμφέρον τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας συμπίπτουν, δὲν ἀλλάσσει τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων. 'Άλλα δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ λάθους τοῦ Πλάτωνος. Πρόκειται μᾶλλον περὶ μιμήσεως τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ σοφιστοῦ Γοργίου.

κ.έξ.). Τοὺς ἀρίστους καὶ ἰσχυροτάτους ἔξ ήμῶν νέους ἀκόμη ὄντας, λαμβάνομεν, ώστερ λέοντας, καὶ ἀνατρέφομεν αὐτούς, «κατεπάδοντες τε καὶ γοητεύοντες καταδουλούμεθα λέγοντες ὡς τὸ ἵσον χρὴ ἔχειν καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον». Ἐάν δικαῖος ἀνήρ τις ἔχῃ ἀρκετὴν δύναμιν ἐκ φύσεως, ἀποτινάσσει ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀφυσίκους περιορισμούς καὶ διαρρηγνύει καὶ καταπλατεῖ τὰ «τῆμέτερα γράμματα καὶ μαγγανεύματα καὶ ἐπεωδίας καὶ νόμους», καὶ τοιουτορόπτως ἀντὶ δούλου, δεσπότης ἡμῶν καὶ Κύριος ἀναδεικνύεται.» Απὸ τὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παριστανόμενον ὑπεράνθρωπον χωρίζεται τώρα ὁ φιλόσοφος. Οὗτοι, ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος νὰ προστατεύῃ τὸν ἑαυτόν του, εἰνοι, κατὰ τὸν Καλλικλῆν, ἐκτεθειμένος εἰς πᾶσαν ἐπίθεσιν καὶ γίνεται πολλάκις καταγγέλαστος. Ο Σωκράτης λαμβάνει τὴν συμβουλὴν διὰ τοῦτο νὰ ἀφῆσῃ τὴν φιλοσοφίαν, ἡ οποία είναι μὲν μορφωτικὸν μέσον διὰ τοὺς νέους, ἐάν δικαῖος περαιτέρω τοῦ δέοντος καλλιεργῆται, ἀποβαίνει «διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων» (484 c κ. έξ.) «Φιλοσοφίας μὲν δοσού παιδείας χάριν καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ δοντὶ φιλοσοφεῖν· ἐπειδὸν δὲ ἡδη πρεσβύτερος ὃν ἀνθρωπὸς ἔτι φιλοσοφῇ, καταγγέλαστος, ὡς Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνεται». Εναντίον τῆς τοιαύτης περὶ δικαίου τοῦ ισχυροτέρου ἀντιλήψεως φέρεται ἡ ἀντίρρησις, ὅτι οἱ τοὺς Νόμους θέτοντες πολλοὶ ἀδύνατοι καὶ ἀνίσχυροι είναι ἐν τῷ συνόλῳ των ισχυρότεροι ἀπὸ τὸν ἑνα, ἡ ἀπὸ τοὺς δλίγους ισχυρούς. Επομένως αὐτοὶ ἔχουν τὸ φύσει δίκαιον διὰ τὰς ἀντιλήψεις των καὶ τοὺς νόμους. Ο Καλλικλῆς δρίζει τώρα τὴν ἔννοιαν τοῦ ισχυροτέρου κατὰ τρόπον ὡστε νὰ ὑπονοῶνται «οἱ φρόνιμοι εἰς τὰ τῆς πόλεως πράγματα καὶ οἱ ἀνδρεῖοι» (491e) Αὐτοὶ πρέπει νὰ ἀρχουν τῶν πόλεων—χωρὶς νὰ είναι ἀνάγκη νὰ ἀρχουν καὶ τοῦ ἑαυτοῦ των. Τούναντίον μάλιστα κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον, πρέπει νὰ ἀφίνουν τὰς ἐπιθυμίας των νὰ αὐξάνουν δοσον τὸ δυνατὸν περισσότερον οἱ τοιοῦτοι καὶ νὰ ίκανοποιοῦν αὐτὰς ἀνδρείως καὶ μετὰ φρονήσεως. «Τροφὴ καὶ ἀκολασία καὶ ἐλευθερία, ἐάν ἐπικουρίαν ἔχῃ», ἐάν ὑπάρχωσι τὰ μέσα ίκανοποιήσεως, είναι ἀρετὴ καὶ εὔδαιμονία. (491 e κ. έξ.) Ήδὺ καὶ ἀγαθὸν εἶναι τὸ αὐτὸν (495 κ. έξ.). Η ἀναίρεσις τῶν ισχυρισμῶν αὐτῶν γίνεται παρὰ τοῦ Σωκράτους διὰ δύο ἐπιχειρημάτων: 1. Τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ εὔδαιμονία ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, τὸ κακὸν καὶ ἡ δυστυχία ἀπὸ τὸ ἄλλο, δὲν είναι δυνατὸν οὔτε νὰ συνυπάρξουν, οὔτε συγχρόνως νὰ ἔκλεψουν. Τὸ τοιοῦτον δικαῖος είναι δυνατὸν νὰ συμβῇ προκει-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΛΟΓΟΤΥΠΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

μένου περὶ συναισθημάτων ἡδονῆς καὶ λύπης(δυσαρεσκείας). 'Εκεῖνος ὁ ὄποιος διψᾷ καὶ πίνει, ἔχει ταυτοχρόνως συναισθήμα ἡδονῆς καὶ λύπης (δυσαρεσκείας), δταν δύμας παύση ἡ δίψα παύει καὶ τὸ δυσάρεστον συναισθήμα τῆς δίψης καὶ τὸ συναισθήμα τῆς ἡδονῆς συγχρόνως, (495 e 497 d). 2. Οἱ ἀγαθοὶ εἰναι ἀγαθοὶ διότι ἔχουν τὰ ἀγαθά· οἱ κακοὶ εἰναι κακοὶ διότι ἔχουν τὰ κακά (δυστυχίαν), ἀπαράλλακτα δπως ὠραίοι εἰναι ἐκεῖνοι αἱ ὄποιοι ἔχουν ωραιότητα. (497e, 498 d) 'Αλλὰ καὶ οἱ ἀγαθοὶ οὐν ὁ Καλλικλῆς ὡνόμασεν ἀνδρείους καὶ φρονίμους καὶ οἱ κακοὶ οὐγκρινόμενοι πρὸς ἄλλήλους ἔχουν ἐξ Ἰσου συναισθήματα ἡδονῆς καὶ λύπης (δυσαρεσκείας). Κατὰ περιστάσεις μάλιστα ὑπάρχουν εἰς τοὺς κακοὺς μεγαλύτερα τοιαῦτα συναισθήματα, διότι οἱ δειλοὶ φοβοῦνται πολὺ περισσότερον δταν προσεγγίζῃ ὁ ἔχθρός καὶ χαίρουν ἐπίσης πολὺ περισσότερον δταν οὗτος ἀποχωρῇ. 'Εάν λοιπὸν ἡ ἡδονὴ καὶ τὸ ἀγαθόν, ἡ παρούσα καὶ τὸ κακόν, ἡ παρουσία τοῦ ὄποιου κάμνει τι κακόν(δυστυχές), ησαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, οἱ ἀγαθοὶ θά ήσαν γενικῶς ἐξ Ἰσου καλοὶ καὶ κακοὶ δπως οἱ κακοί, κατὰ περιστάσεις, δὲ οἱ κακοὶ εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ἀγαθὰ καὶ κακοί, παρὰ οἱ ἀγαθοὶ (497e—499i).¹⁾ 'Ο Καλλικλῆς δὲν κλονίζεται ἀπὸ τὸν συλλογισμὸν αὐτόν, προσπαθεῖ δύμας νὰ ἀποφύγῃ τὰ ἐκ τούτου δυνάμενα νὰ ἔξαχθοῦν συμπεράσματα ὑπενθυμίζων εἰς τὸν Σωκράτην τὴν διάκρισιν μεταξύ καλυτέρων (βελτιόνων) καὶ χειρότερων (χείρων) ἡδονῶν (499b, πρβλ. 494) 5). «Ἀγαθοὶ ἡδοναῖ», λέγει ὁ Σωκράτης, (499 d κ. ἐξ.) εἰναι οἱ ὠφέλιμοι, αἱ ἀγαθοὶ τι ποιοῦσαι, δπως π.χ. αἱ ὑγείαν καὶ σωματικὴν ράμην ποιοῦσαι ἡδοναὶ τοῦ φαγητοῦ (τοῦ ἔσθιεν). Κακαὶ δὲ ἡδοναὶ εἰναι οἱ ἐναντίαι. Πρὸς διάκρισιν ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἡδονῶν (συναισθημάτων) ὑπάρχει τὸ αὐτὸ κριτήριον. Πᾶσαι αἱ πράξεις ἡμῶν καὶ ἐνέργειαι σκοπὸν ἔχουν τὸ ἀγαθὸν (δηλαδὴ τὸ εἰς ἡμᾶς ὠφέλιμον πρβλ. 499, καὶ 468 b, 467 e κ.ἐξ.) καὶ χάριν αὐτοῦ πάντα τὰ ἄλλα πράττομεν. Χάριν τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιδιώκομεν τὸ ἡδὺ καὶ δχι τὸ ἀγαθὸν χάριν τούτου. Τὸ ἡδὺ

1. Σημ. 'Ἐνταῦθα θὰ ήτο δυνατὸν νὰ ἐκφρασθῇ ἀμφιβολία περὶ τοῦ δτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν ἐξ Ἰσου μετέχουσι τοῦ πόθου τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης. Οἱ ἀγαθοὶ εἰναι καλύτερον προπτερεσκευασμένοι διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ ἐπομένως ἀπολαύουσιν περισσότερον τῆς ἡδονῆς. 'Ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν διὰ πρώτην φοράν καὶ τὴν λέξιν «παρούσα» σηματίουσαν παρουσιαν ἔννοιας, ίδεας. Αὕτη παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τοὺς κατόπιν διαλόγους.

ὅμως είναι διάφορον (ἕτερον) τοῦ ἀγαθοῦ. (500 d) Μετὰ ταῦτα στρέφεται ἡ συζήτησις πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν ἐπαγγελμάτων, τὰ διποία ἔχουσιν μπ' ὅψιν τὸ διὰ τὴν ψυχὴν ἄριστον, ἡ σκοπὸν ἔχουν τὴν ἡδονὴν ἀνευ διακρίσεως τοῦ ποιοῦ ταύτης. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἔρευνσιν καὶ διάκρισιν ἡ Ρητορικὴ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς εἰς τὸν δῆμὸν τῶν Ἀθηνῶν λαμβάνεται σπουδαίως ὑπ' ὅψιν. 'Ο Σωκράτης ἀναγνωρίζει μὲν ὅτι είναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ρητορικὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὸ νὰ γίνουν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτεραι αἱ ψυχαὶ τῶν πολιτῶν (503a πρβλ.504 d) ἀμφιβάλλει δῆμως ὅτι τοιαύτη ρητορικὴ ὑπάρχει καὶ καλλιεργεῖται ἐν Ἀθήναις. 'Ο Καλλικλῆς ὡς τοιούτους ἡθικῶς ἐπιδρῶντας ρήτορας ἀναφέρει τὸν Θεμιστοκλῆν, τὸν Κίμωνα, τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Περικλῆν. 'Η ἔξετασις τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τοῦ Καλλικλέους φέρει εἰς ἐπανάληψιν τῆς ἔρευνης, διπότε παρουσιάζονται καὶ ἐφαρμόζονται ἀντιλήψεις εἰλημμέναις ἐκ τῆς Πυθαγορικῆς Ιδεολογίας (503 c.é.), περὶ τῆς ὅποιας ἔγενετο λόγος καὶ προηγουμένως (493 a), ὅπου ἀναφέρεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ἐν σχέσει πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν. («Τὸ μὲν σῶμα ἔστιν ἡμῖν σὴ μα, τῆς δὲ ψυχῆς τεῦτο ἐνῷ ἐπιθυμίσι εἰσὶ τυγχάνει δὲ οἷον ἀναπείθεσθαι καὶ μεταπίπτειν ἀνω κάτω.. κλπ.». "Οπως πᾶσα ἐνέργεια καὶ πᾶν ἔργον οὔτω καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐνέργεια καὶ ἐπίδρασις σκοπὸν πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀρμονίαν, τὴν τάξιν καὶ τὸν κόσμον τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς. Τάξιν καὶ κοσμιότητα τῆς ψυχῆς, αἱ διποῖαι συμπίπτουσι πρὸς τὸ νόμιμον καὶ ἐπιθάλλουν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν σωφροσύνην, πρέπει νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ καλὸς ρήτωρ (504 d). 'Εφ' ὅσον ἡ ψυχὴ θὰ ἥτο πονηρά, ἀνόητος καὶ ἀκόλαστος καὶ ἀδικος καὶ ἀνόσιος, θὰ ἐπρεπε νὰ ἐμποδίζηται τοῦ νὰ ίκανοποιῇ τὰς ἐπιθυμίας τῆς. Μόνον ἔκεινο, διὰ τοῦ ὅποιου θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ θὰ ἐπρεπε νὰ ἐπιτρέπηται εἰς αὐτήν. 'Η καλὴ σύστασις παντὸς ἀντικειμένου καὶ πάστης ὑπάρχεις ἔξαρτᾶται ἐκ τῆς τάξεως καὶ κοσμιότητος. Κόσμος τῆς ψυχῆς είναι ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ σώφρων ψυχὴ κατ' ἀνάγκην είναι ἀγαθή. (506 d κ. ἔξ.). Μετὰ τῆς σωφροσύνης, ἐφ' ὅσον αὕτη είναι πρᾶξις τοῦ προσήκοντος (πρέποντος), ἐφαρμόζονται κατ' ἀνάγκην καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταί, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ὁσιότης. 'Ο σώφρων είναι δρα τελείως ἀγαθὸς καὶ κατὰ συνέπειαν—ὅπως συμπεραίνεται διὰ τῆς χρήσεως τῆς διπλῆς σημασίας τοῦ «εἴ περ ἀ τείνει»—είναι εὐδαιμων, ἀπολύτως εύτυχης. (509c). Διὰ τούτων ὑποστηρίζεται καὶ ἡ πρότερον γενομένη κριτικὴ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Πώλου καὶ Καλλικλέους (διὰ τῶν ἐν 507e

όσα ἐλέχθησαν ἐν 491) 2) διὰ 508 ε: 480 λ διὰ 508c 486 ab), πρὸ πάντων ἐν σχέσει πρὸς τὸ «ἀδικεῖσθαι προτιμότερον ἢ ἀδικεῖν», καὶ πρὸς τὸ «ἀδικεῖν ἀτιμωρήτως» (508 ε κ. ἔξ.). — Ἐρωτᾶται τῷ φραστὶ ποίων μέσων εἴναι δυνατὸν καὶ πιθανόν τὸ ἀδικεῖσθαι καὶ τὸ ἀδικεῖν ἀφοῦ καὶ τὸ ἀδικεῖν δὲν ἀποφεύγεται ἀπλῶς διὰ τῆς βουλήσεως (509 ε) (οὐδεὶς ἐκῶν ἀδικεῖ). Τὸ ἀδικεῖσθαι ἀποφεύγεται διὰ τοῦ «ὅμοιότατον γίγνεσθαι τῇ πολιτείᾳ ἐν ᾧ ἀν τις οἰκῇ... κοι μέγα δύνασθαι ἐν τῇ πόλει». Ἀλλά τὸ τοιοῦτον θὰ ἡνάγκαζε τινα νὰ γίνη πολιτικός καὶ ρητορικὸς κολακεύων τοὺς πολλοὺς (513bc). Ἀντίθετοι δὲ πρὸς τὸν τοιοῦτον πολιτικὸν καὶ ρητορικὸν είναι ὑποίοι οἱ ὄποιοι ἐπιδιώκουν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀριστον, δηλαδὴ τὴν ἡθικὴν βελτίωσιν τῶν πολιτῶν. Οστις θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ δεύτερον τοῦτο στάδιον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχετάσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς πρὸς τὴν προπαρασκευήν, ὡς πρὸς τὴν δύναμιν καὶ ὡς πρὸς τὰ μέχρι τοῦτο ἔργα του. Ἐντεῦθεν προκύπτει ὅχι εύνοϊκὸν συμπέρασμα τὸ σὸν διὰ τὸν Καλλικλῆν ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου, ὅσον καὶ διὰ τοὺς τέσσαρας πολιτικούς, τοὺς ὄποιους οὗτος ἀνέφερεν ὡς πρότυπα. «Ἐπερ ἀγαθοί, δῆλον ὅτι ἔκαστος αὐτῶν βελτίους ἐποίει τοὺς πολίτας ἀντὶ χειρόνων» (515 d) "Οτι δὲ χειροτέρους ἔκαμαν αὐτοὶ τοὺς πολίτας, τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ τύχη των αὐτή. Ο Περικλῆς δλίγον ἔλειψε νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον, ὁ Κίμων ἔξωστρακίσθη, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔξωρίσθη καὶ ὁ Μιλτιάδης δλίγον δεῖν θὰ ἔρριπτετο εἰς βάραθρον. Οι πολιτικοὶ αὐτοὶ δμοιάζουν πρὸς ἐπιμελητάς δνων, ἵππων καὶ βιῶν κατ' ἀρχὰς ἡμέρων, τοὺς ὄποιους, δμως διὰ τῶν μεθόδων καὶ τῆς περιποιήσεως των καθιστοῦν ἀγρίους, λακτίζοντας, δάκνοντας κλπ. (516 a) Άι ἐπιτυχίαι αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν δρᾶσιν τὴν ἔχουσαν ὑπ' ὅψιν τὸ ἀγαθὸν, εἶναι ὄπως ἡ θεραπεία τοῦ σώματος περὰ τῶν ἀρτοποιῶν, τῶν μαγείρων, τῶν καπήλων ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ εἰδικῶς διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος ἔργον τοῦ γυμναστοῦ καὶ τοῦ ιατροῦ, οἱ ὄποιοι γνωρίζουσι τί καὶ πῶς πρέπει νὰ κάμωσι χρῆσιν διὰ νὰ ἔχασφαλίσουν τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὑγείαν. Αύτοὶ οἱ πολιτικοὶ ἐθεράπευσαν τὰς ἀδυναμίας τῶν πολιτῶν καὶ ἐφρόντισαν νὰ ίκανοποιεῖσουν τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν χωρὶς νὰ λάθωσιν ὑπ' ὅψιν τὰς ἐκ τούτου συνεπείας. «Ἄνευ γάρ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης λιμένων καὶ νεωρίων καὶ τειχῶν καὶ φόρων καὶ τοιούτων φλυαριῶν

ἔ μ π ε π λή κασι τὴν πόλιν» (519 α) 'Ο Σωκράτης ἔχει ύπ' ὅψιν διὰ τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ δρᾶσιν τὸ ἀγαθόν, ὃχι τὸ ἡδὺ καὶ εὐχάριστον, ἀνεξαρτήτως τοῦ κινδύνου δν δύναται νὰ διατρέξῃ νὰ συρθῇ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ νὰ καταδικασθῇ, ὅπως θὰ κατεδικάζετο Ιατρὸς ἀπὸ παιδία κατ' εἰσήγησιν καὶ κατηγορίαν μαργείρου (521 α) Τὸ ἐν τῷ "Ἀδη δικαστήριον, τὸ ὅποιον περιγράφει ὁ Πλάτων εἰς τὸ τέλος τοῦ διαλόγου κατὰ τρόπον ἀπαράμιλλον καὶ μὲ δρφικάς ἀντιλήψεις(523 α κ. ἑξ.), θὰ δικαιώσῃ τὸν φιλόσοφον καὶ θὰ στείλῃ αὐτὸν εἰς τὰς νήσους τῶν μακάρων. «Φιλοσόφου τὰ αὐτοῦ πράξιν τοὺς καὶ οὐ πολυπραγμονήσαντος ἐν τῷ βίῳ, (ὁ Ραδάμανθυς) ἡγάσθη τε καὶ ἔς μακάρων νήσους ἀπέπεμψεν». (526 ε κ.ἑξ.). (Πόρθ. Πολιτείαν καὶ «Πρωταγόραν» διὰ τὰ κατὰ τὸν ἡδο-
νισμόν).

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΕΡΓΑΛΕΙΟΝ ΛΟΓΟΤΥΠΟΣΟΦΙΑΣ β') Μένων.

Εἰς τὸν διάλογον Μένωνα ἐπαναφέρεται τὸ εἰς τὸν Πρωταγόραν ἀλυτὸν παραμεῖναν ζῆτημα τῆς ἀρετῆς. 'Ο Θεοσαλὸς Μένων καὶ μαθητὴς τοῦ Γοργίου ἔρωτῷ τὸν Σωκράτην ἀν ἡ ἀρετὴ εἶναι «διδακτόν», ἡ «ἀσκητόν», ἡ ἀν «φύσει παραγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἀλλωτινὶ τρόπῳ». 'Ο Σωκράτης ἀπαντᾷ ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζει τί εἶναι ἀρετή, ἀδυνατεῖ νὰ ἀποφανθῇ ἀν αὐτῇ εἶναι διδακτή ἢ μή διδακτή. Ζητεῖ λοιπὸν ἀπὸ τὸν Μένωνα ¹⁾ νὰ εἴπῃ τί εἶναι ἀρετή, διότι οὗτος ὡς μαθητὴς τοῦ Γοργίου πρέπει ων γνωρίζῃ τοῦτο. 'Ο Μένων θέλων νὰ δώσῃ τὸν δρισμὸν τῆς ἀρετῆς ἀπαριθμεῖ τὰ εἶδη ταύτης καὶ ἀναφέρει «ἀνδρὸς ἀρετὴν, τὸ ίκανὸν εἶναι τὰ τῆς πόλεως πράττειν, καὶ πράττοντα τοὺς μὲν φίλους εὖ ποιεῖν, τοὺς δὲ ἔχθρούς κακῶς, καὶ αὐτὸν εὐλαβεῖσθαι μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν», ἔπειτα «γυναικὸς ἀρετὴν», παιδὸς ἀρετὴν, ἀρετὴν πρεσβυτέρου ἀνδρός, ἀρετὴν ἔλευθέρου, δούλου κλπ. (71 ε-72). 'Ο Σωκράτης ὅμως δὲν μένει ίκανοποιημένος ἀπὸ τὸ «σμῆνος» αὐτὸν ἀρετῶν, καὶ ὅπως προκειμένου περὶ μελισσῶν δὲν θὰ ᾄτο δρυθόν νὰ δ-

1. Σημ.'Ο Σωκράτης ἐνταῦθα ἀποφεύγει νὰ ἀποφανθῇ διογματικῶς καὶ προπαρασκευάζει τὴν συζήτησιν καὶ τὴν διαλεκτικὴν ἀρευνων. Τοῦτο, ὅπως καὶ ὅσα ἀναφέρονται περὶ τῆς μεθόδου τοῦ ὄριζεν (Μεν. 75c-76e), ἀπεικονίζουν καὶ τὴν μέθοδον ἀρεύνης καὶ διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ, ὅπως καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἔτονίσθη.

ρίση τις τάς μελίσσας ώς «πολλάς καὶ παντοδαπάς καὶ διαφερούσας ἄλλήλων», ούτω προκειμένου καὶ περὶ ἀρετῆς, ζητεῖ ἀπὸ τὸν Μένωνα νὰ εἴπῃ τό ἐν ἑκείνῳ «εἰ δος» διπερ ἀπασαι ἔχουσιν αἱ ἀρεταῖ, εἰς «ὅ ἀποβλέψαντα τὸν ἀποκρινόμενον τῷ ἔρωτήσαντι ἑκείνῳ δηλῶσαι, ὃ τυγχάνει οὐσα ἀρετή». (72 ε πρβλ. καὶ 75α. καὶ Εὐθύφρ. 6e) 'Η ἀρετὴ, εἴτε νέου, εἴτε γέροντος, εἴτε γυναικός, εἴτε ἀνδρός, είναι «ἡ αὐτὴ» πάντων. 'Ενταῦθα ἀναφέρονται ώς παραδείγματα οἱ ὄρισμοὶ τῶν ἐννοιῶν: «σ χ τὶ μα τος» (75 b κ. ἔξ.) καὶ «χ ρ ω μ α τος» (76 a κ. ἔξ.) καὶ διὰ τούτων παριστάνεται ἡ μέθοδος τοῦ δρίζειν(75c—76e). Μεταξὺ τῶν διαφόρων ὄρισμῶν τῆς ἀρετῆς, τοὺς ὄποιους ἀναφέρει ὁ Μένων, ὁ δρίζων τὴν ἀρετὴν ώς ἰκανότητα τοῦ «οἱ ὅντες» εἰναι; Ἀρχειν τῶν θρώνων ἀνθρώπων (73 e) είναι εὑρεσις τοῦ Γοργίου, ὅστις πάλιν τὸ πλάτος τῆς ἐννοίας λαμβάνων ὑπ' ὅψιν κυρίως, ἀπηρίθμει τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐλευθέρου ἀνδρός. (Πρβλ. Ἀριστοτέλ. Πολιτ. A, 13, 126 οα). 'Η σημασία διμῶς τὴν ὄποιαν δίδει εἰς αὐτὸν ὁ Μένων ἐνταῦθα είναι πολὺ στενὴ καὶ περιωρισμένη. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅσα σχετικῶς ἐλέχθησαν εἰς τὸν διάλογον Γοργίαν, ἀναγνωρίζεται ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἀρχειν αὐτὸ τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ γίνηται μετὰ δικαιοσύνης. 'Η ίδια αὐτὴ ἀναγνώρισις συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀπορριφθῇ καὶ ὁ μετὰ τὰ παραδείγματα ὄρισμοῦ τοῦ σχῆματος καὶ τοῦ χρώματος διατυπωθεὶς νέος ὄρισμὸς τῆς ἀρετῆς «ώς χαίρειν τε καλοῖσι καὶ δύνασθαι», ώς «ἐπιθυμοῦντα τῶν καλῶν δυνατῶν είναι πορίζεσθαι» (77 b). «Ο πόρος τῶν τοιούτων ἀγαθῶν ή ή ἀπορία ἀρετὴ ἀν εἶη, ἀλλά, ώς ἔοικεν, ὃ μὲν δὲν μετὰ δικαιοσύνης γίγνηται, ἀρετὴ ἔσται, δ' δὲν ἀνευ πάντων τῶν τοιούτων κακία». 'Αλλά τώρα ἀνακαλύπτεται ὅτι ή δικαιοσύνη ή ὄποια χρησιμοποιεῖται ώς ἐπάλληλος ἐννοια διὰ τὸν ὄρισμὸν τῆς ἀρετῆς, είναι μέρος (μόριον), γνώρισμα ταύτης καὶ εἶδος. Διὰ τοῦ εἶδους δὲν είναι δυνατὸν νὰ ὄρισθῇ τὸ δλον. "Ἄστε πάλιν πρέπει νὰ ζητηθῇ καὶ ἔχετασθῇ ἐξ ἀρχῆς τί είναι ἀρετή. 'Ο Μένων διμῶς ἐκφράζει μίαν ἀμφιβολίαν: Είναι δυνατὸν νὰ ζητῇ τις αὐτὸ τὸ ὄποιον δὲν γνωρίζει; «Τίνα τρόπον ζητήσεις, ώς Σώκρατες, τοῦτο δ μὴ οἰσθα τὸ παράπον ὅτι ἔστιν; ποῖον γάρ ὃν οὐκ οἰσθα προθέμενος ζητήσεις; ή εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἐντύχοις αὐτῷ, πῶς είσῃ ὅτι τοῦτο ἔστιν δ σὺ οὐκ ἥδησθα;» (80d) 'Ο Σωκράτης συμπληρῶν τὸν ἔριστικὸν τοῦτον λόγον, λέγει ὅτι οὔτε δ, τι γνωρίζει, οὔτε δ, τι δὲν γνωρίζει είναι δυνατὸν νὰ ζητῇ ὃ ἀνθρωπος συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην. "Ο, τι γνωρίζει δὲν είναι δυνατὸν νὰ ζητῇ διότι

γνωρίζει αύτό. "Ο, τι δὲν γνωρίζει δὲν εἰναι δυνατὸν νὰ ζητῇ,
διότι δὲν γνωρίζει τι νὰ ζητήσῃ. Τὸ Θόφισμα τοῦτο θὰ ήτο
δυνατὸν νὰ λυθῇ καὶ παραμερισθῇ, ἐάν προκειμένου περὶ τοῦ
ὅρισμοῦ τῆς ἀρετῆς, ἐλέγετο ὅτι αὐτὴ δὲν εἴναι τι τὸ ἀπολύτως
ἄγνωστον, οὔτε τι ἀπολύτως γνωστόν. Είναι ἐν μέρει γνωστή
ἔφ' ὅσον εἴναι γνωστά τὰ «μόρια» αὐτῆς καὶ τὸ πλάτος, καὶ
εἴναι ἀγνωστος ἔφ' ὃσον ἀγνοεῖται ἢ διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν με-
ρῶν σύστασις αὐτῆς καὶ οὐσία. 'Ο Σωκράτης ὁμως χρησιμο-
ποιεῖ τὸ σόφισμα ὡς ἀφέτηρίαν διὰ νὰ ἀναπτύξῃ νέον θε-
ωριανόν περὶ μαθήσεως (81a κ. ἔξ.). Περὶ τῆς τελειό-
τητος καὶ ἀριθότητος αὐτῆς ναὶ μὲν δὲν εἴναι ἀπολύτως βέβαιος,
ἢ ἐν αὐτῇ ὁμως ὑπάρχουσα ἀλήθεια, τὸ ζητεῖν καὶ ἐρευνᾶν,
εἴναι ἀπόλυτος καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖ «βέλτιον καὶ ἀνδρικώτερον
τὸ ζητεῖν ἢ μὴ οἶδεν». (86 b, 81 d). 'Η ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου»,
λέγει δὲ Σωκράτης, ἀναφερόμενος εἰς τὴν σοφίαν τῶν ιερέων καὶ
εἰς ἐν ἀπόσπασμα ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Πινδάρου, «εἴναι ἀθά-
νατος». 'Ως τοιαύτη, καὶ ὡς πολλὰς φοράς γεννηθεῖσα καὶ ί-
δουσα καὶ τὰ ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐν τῷ "Ἄδῃ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πρά-
γματα, γνωρίζει τὰ πάντα καὶ δὲν ὑπάρχει τι τὸ ὅποιον νὰ
ἀγνοῇ.' Αρκεῖ νὰ ἀναμνησθῇ ἐν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀνευρίσκει,
«έάν τις ἀνδρεῖος ἦ καὶ μὴ ἀποκάμνῃ ζητῶν.» «Τὸ γὰρ ζη-
τεῖν ἀρα καὶ τὸ μανθάνειν ἀνάμνησις ὅλον
ἐστιν». (81 d) Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου δὲ Σωκράτης καλεῖ
ἔνα δούλον οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχοντα Μαθηματικῶν, καὶ διὰ
καταλλήλων ἐρωτήσεων κάμνει αὐτὸν νὰ λύσῃ ἐν γεωμετρικὸν
πρόβλημα. Αἱ γνώσεις τοῦ δούλου, αἱ ὅποιαι χαρακτηρίζονται
ὡς παραστάσεις τοῦ ὄρθοῦ—ἀληθεῖς δόξαι—δηλαδὴ ίχνη γνώ-
σεως ἀποκτηθείσης πρὸ τῆς γεννήσεως—ἀποδεικνύεται οὕτως
ὅτι προϋπήρχον. Δι' ἐρωτήσεων αἱ «ἀληθεῖς δόξαι» γίνονται
«ἐπιστήμαι» γνώσεις ἀκριβεῖς (85 c κ. ἔξ.). Μετὰ τὴν διά-
τούτων ἔξασθένησιν τοῦ σοφίσματος ἐπαναλαμβάνεται ἡ ζη-
τησίς καὶ ἐρευνα τῆς ἀρετῆς εἰς τὸ τρίτον κύριον μέρος τοῦ δια-
λόγου. (86 c κ. ἔξ.). Τώρα ὁμως, κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ Μένωνος,
πρόκειται κυρίως περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς (86 d—e). 'Η
οὐσία αὐτῆς καὶ ἔννοια ὑποτίθενται. 'Η ἀρετὴ λοιπὸν εἴναι δι-
δακτὴ ἀν εἴναι ἐπιστήμη. Τὸ ἀν καὶ πῶς εἴναι ἐπιστήμη, ἐρευ-
νᾶται, ἐκ νέου διὰ τῶν ἐπομένων: (87 e) 'Η ἀρετὴ εἴναι ἀγαθόν,
ἐπομένως ἀν ἐκτὸς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιστήμης οὐδὲν ἀγα-
θὸν ὑπάρχῃ, τότε κατ' ἀνάγκην ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ εἴναι γνῶ-
σις καὶ ἐπιστήμη. «Εἰ μηδέν ἔστιν ἀγαθὸν ὃ οὐκ ἐπιστήμη πε-
ριέχει, ἐπιστήμην ἀν τιν' αὐτὸν ὑποπτεύοντες εἴναι δρῶς ὑπο-

πτεύοιμεν» (87 d). Ή ἀπόδειξις φέρεται διὰ τῆς ἔξισώσεως ἀγαθοῦ καὶ ὠφέλιμου, καθὼς καὶ φρονήσεως καὶ ἐπιστήμης. Ὡς ἀγαθὸν ἡ ἀρετὴ εἶναι ὠφέλιμον. Πάντα τὰ ἔξωτερικὰ ἀγαθά, ὑγεία, ισχὺς, καλλος, πλεῦτος, εἰναι ὠφέλιμα ὅταν γίνηται ὁρθὴ καὶ κατάλληλος αὐτῶν χρῆσις, τὴν ὅποιαν διδάσκει ἡ φρόνησις. Καὶ διὰ τὰς εἰς τὴν ψυχὴν ἀφορῶντα αὐτὸ τοῦτο ισχύει, «Οὐκοῦν συλλήθεται πάντα τὰ τῆς ψυχῆς ἐπιχειρήματα καὶ καρτερήματα τιγουμένης μὲν φρονήσεως εἰς εύδαιμονίαν τελευτᾶς ἀφροσύνης δ' εἰς τούναντίον.» Εάν λοιπὸν καὶ ἡ ἀρετὴ ἀφορῶσσα εἰς τὴν ψυχὴν πρόκειται νὰ εἶναι ὠφέλιμος, τότε κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ εἶναι φρόνησις, 'Επειδὴ περ πάντα τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτὰ μὲν καθ' αὐτὰ οὗτε ὠφέλιμα οὔτε βλαβερά ἔστιν, προσγενένης δὲ φρονήσεως ἡ ἀφροσύνης βλαβερά τε καὶ ὠφέλιμα γίγνεται». (88 d). Επομένως ἡ ἀρετὴ ὡς φρόνησις (=ἐπιστήμη) εἶναι διδακτή. Τώρα ὅμως παρουσιάζονται αἱ καὶ εἰς τὸν διάλογον Πρωταγόραν, ὡς ἀνωτέρω, γενόμεναι ἀντιρρήσεις περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς. Εάν ἡ ἀρετὴ εἶναι διδακτή, διατὶ δὲν ὑπάρχουν διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ αὐτῆς; (Οἱ ἀντὶ χρημάτων διδάσκοντες σοφισταὶ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὅψιν ὡς διδάσκαλοι τῆς ἀρετῆς 91b κ. ἔξ. πρβλ. 95b κ. ἔξ.). Διατὶ πολιτικοὶ ἀνδρες, ὅπως ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Θουκυδίδης, δὲν ἐδίδαξαν τοὺς υἱούς των τὴν ἴδικήν των ἀρετὴν; (89 d—96 d). Η ἀπάντησις εἰς τὰ ἔρωτήματα ταῦτα (96 e κ. ἔξ.), δυνάμει τῆς θεωρίας περὶ ἀληθοῦς δόξης καὶ ἐπιστήμης εἶναι ἄλλη ἐνταῦθα ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὅποιαν εἴδομεν εἰς τὸν διάλογον Πρωταγόραν. Τὸ ὄρθιὸς πράττειν ἔξαρταται τόσον ἐκ τῆς ἐπιστήμης, δσον καὶ ἐκ τῆς ἀληθοῦς δόξης. («Δόξα ἄρα ἀληθῆς πρὸς ὄρθιότητα πράξεως οὐδὲν χείρων ἡγεμών φρονήσεως»). Ωστε ἡ προτιγουμένως γενομένη ἔξαρτησις τοῦ ὄρθιὸς πράττειν ἐκ τῆς φρονήσεως μόνον καὶ τῆς ἐπιστήμης δὲν ισχύει πλέον. Εννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ ἀξία τῆς ἐπιστήμης θεωρεῖται ἀνωτέρα πάντοτε τῆς ἀξίας τῆς ἀληθοῦς δόξης. Πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην συνδέονται αἱ καθ' ἑαυτὰς μεμονωμέναι ἀληθεῖς δόξαι, διὰ τῆς σχέσεως αἰτιότητος, τὴν ὅποιαν προκαλεῖ ἡ ἀνάμνησις, ἡ συνδέουσα τὰ πάντα. Η ἀρετὴ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐφ' ὅσον δὲν καλλιεργεῖται διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ μαθήσεως, συνίσταται εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν, ἡ ὅποια οὔτε ἐκ φύσεως οὔτε ἐκ μαθήσεως,

ἀλλὰ «θεία μοιρά» μᾶλλον μεταδίδεται εἰς αὐτούς (99 ε Πρβλ. καὶ Ἰωνα).

Ο διάλογος τελειώνει μὲ τὴν παρατήρησιν ἐκ μέρους τοῦ Σωκράτους ὅτι ἡ λύσις αὗτῇ τοῦ προβλήματος εἶναι προσωρινή. «Τὸ δὲ σαφές περὶ αὐτοῦ εἰσόμεθα» λέγει ὁ Σωκράτης, «ὅταν πρὶν ὥτινι τρόπῳ τοῖς ἀνθρώποις παραγίγνεται ἡ ἀρετή, πρότερον ἐπιχειρήσω μεν αὐτὸν καθ' αὐτὸν πότερον ἔστιν ἀρετή». (Πρβλ. διαλόγους: Πρωταγόραν, Εὔθυνφρονα, Γοργίαν).

γ) Εὐθύνημος,

Ο διάλογος Εὐθύνημος εἶναι κυρίως πολεμικός κατὰ τὸν ἐριστικῶν μεθόδων τὸν σοφιστῶν. Μετά τοὺς μεγάλους σοφιστάς, Γοργίαν, Πρόδικον, Πρωταγόραν κλπ. ἡ σοφιστικὴ διὰ τῶν ἐπιδείξεων καὶ τῶν ἄλλων μέσων, ἀτίνα ἔχρησιμοποίει διὰ τὴν προσέλκυσιν μαθητῶν, είχε κατάντησει μαχητικὴ τῶν λόγων, τέχνη σοφισμάτων, ψευδῶν συλλογισμῶν, διλημμάτων, ταύτολογιῶν, ὅπου ἡ σημασία καὶ ὁ γραμματικὸς τύπος τῶν λέξεων ἀπὸ σκοποῦ συνεχέοντο. Ο Εὐθύνημος καὶ ὁ Διονυσόδωρος ως κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς σοφιστείας, πολεμικοί, ἐπιτήδειοι καὶ καλῶς παρεσκευασμένοι εἰς τὸ εἶδος των, ἀποτελοῦν τὰ κύρια πρόσωπα σοφιστῶν, ἐναντίον τῶν ὅποιων ἀγωνίζεται ἡ φιλοσοφία καὶ ἀληθής ἐπιστήμη διὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν διάλογον τοῦτον.

Τὰ κατὰ τὸν ἄγωνα τοῦτον πρὸς τοὺς δύο είρημένους σοφιστάς, διηγεῖται ὁ Σωκράτης εἰς τὸν φίλον του Κρίτωνα. Εἰς τὸ ἀποδυτήριον τοῦ Λυκείου, ὅπου κατ' ἀρχὰς ἦτο μόνος ὁ Σωκράτης, ἔρχεται ὁ νέος Κλεινίας ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Κτήσιππον καὶ ἄλλους. Ἐπειτα προσέρχονται καὶ ὁ Εὐθύνημος καὶ ὁ Διονυσόδωρος, ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον τῆς ἀληθίας καὶ τάχιστα καὶ τάχιστα «καὶ λαλεῖσθαι καὶ τάχιστα». Νάδιδάξουν. (271 ε.κ. ἔξ. 273 ε.κ. ἔξ.). Ο Σωκράτης κατὰ τρόπον ἀμίμητον είρωνευόμενος, καλοτυχίζει αὐτούς διὰ τὸ μέγα καὶ σπουδαῖον ἔργον των, καὶ παρακαλεῖ είρωνευόμενος, νάδιδάξουν τὴν τέχνην των αὐτὴν προτρέποντες «εἰς φιλοσοφίαν καὶ ἀρετῆς ἐπιτίλεισιν» τὸν νεαρὸν Κλεινίαν. (275). Τοιουτοτρόπως ἀρχίζει ἡ συζήτησις, τὴν διποίαν ἀριστα περιγράφων ὁ Πλάτων, ἀποδίδει τελειότατα τοὺς χαρακτῆρας ὅλων τῶν συνομιλεύ-

των, τὴν ἐπιθετικότητα και ἀναίδειαν τῶν σοφιστῶν, τὴν ψυχραιμίαν και ἀντικειμενικότητα τοῦ Σωκράτους, τὴν ἀγανάκτησιν και τὸ εὐθέθιστὸν τοῦ Κτησίππου, τὴν παιδικήν ἀφέλειαν και νοημασύνην τοῦ Κλεινίου. Ἡ ἐπίδειξις τῶν σοφιστῶν γίνεται διὰ σοφισμάτων, παραδοξολογημάτων, διλημμάτων και διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς διαφόρου τῶν λέξεων σημασίας (κτητικῆς ἀντωνυμίας κλπ.), ὥσπες π.χ. «τὰς ζῶα μας και οἱ θεοί μας», «προσήκει σφάττειν τὸν μάγειρον», φυτότε διάγειρος είναι δυνατόν νὰ ληφθῇ και ὡς ὑποκείμενόν και ὡς ἀντικείμενον συγχρόνως κλπ.

Ἐξ ὅλων τούτων τέσσαρες μόνον προτάσεις είναι κάπως σοβαρωτεραι και ἀπασχολοῦν τὸν Σωκράτην: 1) «Ποῖοι ἀπό τοὺς αὐτοὺς θρώπους μανθάνοντες, οἱ σοφοὶ ή οἱ ἀμαθεῖς;» ἔρωτᾶ ὁ Εύθύδημος τὸν Κλεινίαν. «Οἱ σοφοὶ ἀπαντᾶσι οὗτος. «Ἄλλοι οἱ σοφοί» λέγει ὁ Εύθύδημος. «δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ μάθουν, διότι ὡς σοφοὶ γνωρίζουν «Ἄστε λοιπὸν οἱ ἀμαθεῖς πρέπει νὰ μανθάνουν. «Ἄλλοι δὲν διδάσκαλος διδάσκῃ», ἔρωτᾶ τώρα ὁ Διονυσόδωρος, «ποῖοι μανθάνουν τὰ διδασκόμενα, οἱ σοφοὶ μαθηταὶ ή οἱ ἀμαθεῖς;» «Οἱ σοφοὶ λοιπόν, διότι οἱ ἀμαθεῖς δὲν είναι εἰς θέσιν.» Ὁ νέος δὲν γνωρίζει τί νὰ εἴπῃ, διότι δὲν ἦδυνατο νὰ ἀντιληφθῇ διτι αἱ λέξεις: «σοφός» και «ἀμαθής» ἔχουν σχετικήν σημασίαν (σοφὸς και ἀμαθής ὡς πρὸς ἄλλον και ὡς πρὸς τι) και δχι ἀπόλυτον, ὥσπες ἤθελον οἱ σοφισταί. (275d–376d) 2) Τι μανθάνοντες, αὐτὰ τὰ διποία γνωρίζοντες, ή αὐτὰ τὰ διποία δὲν γνωρίζοντες; Εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κλεινίου διτι μανθάνουν αὐτὰ τὰ διποία δὲν γνωρίζουν, φέρει τὴν ἀντίρρησιν ὁ Εύθύδημος διτι δοσι μανθάνουν, ἐπειδὴ γνωρίζουν τὰ γράμματα και τὰς λέξεις, μανθάνουν δχι δοσα ἀγνοοῦν, ἀλλ' δοσα γνωρίζουν. Και ὁ Διονυσόδωρος λέγει διτι τοῦτο δὲν είναι ἀληθές: Ἐπειδὴ ἐκεῖνος λαμβάνει τι ὁ διποίος δὲν ἔχει, και δη μὴ γνωρίζων ἐπιστήμην μανθάνει αὐτήν, ἐπεται διτι ὁ μανθάνων μανθάνει αὐτὰ τὰ διποία δὲν γνωρίζει. Ὁ Σωκράτης (277 e) λύει τὸ πρόβλημα λαμβάνων ὑπ' ὅψιν τὴν διπλῆν και πάλιν σημασίαν τοῦ «μανθάνειν» (τὰ γράμματα δηλαδὴ ἀφ' ἐνὸς και τὰς λέξεις και τὰς σημασίας τούτων ἀφ' ἔτέρου).

Αἱ λοιπαὶ δύο προτάσεις ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τὴν θεωρίαν Ἀντισθένους τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου: «ψευδῆ λέγειν ἀδύνατον» (284 e κ. ἔξ.) και «ἀδύνατον ἀντιλέγειν» (285 d κ. ἔξ.). «Ο λέγων, πάντοτε λέγει ἐν τῶν δυντων. Ὁ τό

ὸν καὶ τὰ ὅντα λέγων, τάληθῇ λέγει», ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ψεύδηται». Τὸ μὴ δὲν οὐδεὶς ἔφανη λέγων» «286 α) 'Αντιλέγοντες περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος τὰ αὐτὰ λέγομεν. Καὶ δταν ἐκ τῶν ἀντιλεγομένων οὐδεὶς τὸν τοῦ πράγματος λόγον λέγῃ, δὲν ἀντιλέχει. 'Ο Σωκράτης ἀναιρεῖ ὅλα αὐτὰ παρουσιάζων κατ' ἀρχας τὴν ἀντίφασιν τῶν Σοφιστῶν πρὸς ὃσα τώρα λέγουν καὶ πρὸς ὃσα ἐπαγγέλλονται δτι διδάσκουν. 'Ο μὴ ψευδόμενος δὲν ἀμαρτάνει, δὲν εἶναι καὶ ἀμαθής. Τότε λοιπὸν τὶ καὶ διατί διδάσκουν οἱ σοφισταί; 'Ακολουθεῖ κατόπιν μακρὰ συζήτησις ἐπὶ τῶν προτάσεων αὐτῶν, ὅπου ὁ Πλάτων (289 α, 304 β, 305 Ι.κ. ἑξ.) δὲν παραλείπει νὰ κρίνῃ καὶ τὸ ἔργον τῶν ρητόρων ὑπαινισσόμενος τὸν ρήτορα Ἰσοκράτην μάλιστα, (289 α). «Ορῶ τινας λογοποιοὺς κλπ.). Εἰς τὸ τέλος ὁ Σωκράτης διὰ προτρεπτικοῦ λόγου προτρέπει τοὺς δύο σοφιστάς νὰ ἐπιδιοθοῦν εἰς τὴν σοβαράν, τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φίλοσοφίαν. 'Ο προτρεπτικὸς αὐτὸς λόγος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη (278ε–282 ε καὶ 288δ–292 ε). Τὸ πρῶτον μέρος φέρει ἐπὶ τοῦ τάπητος πάλιν τὸ ζῆτημα ἐπιστήμης καὶ ἀληθοῦς διδέης ἀφ' ἐνός, καὶ γνώσεως καὶ ἐπιστήμης τῶν ἀγαθῶν ἀφ' ἑτέρου. 'Η ἐπιστήμη ὡς γνῶσις τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῶν ἀντικειμένων καὶ πραγμάτων εἶναι ἡ ἀληθινὴ πηγὴ εύτυχίας καὶ ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ ἐπιδιώκηται (Πρβλ. Μένωνα). 'Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ζητεῖται τώρα εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ προτρεπτικοῦ ἡ τέχνη ἡ διδάσκουσα τόσον τὴν εὔρεσιν, ὃσον καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀγαθῶν. Μετὰ πολλὴν ἔρευναν καὶ ζῆτησιν, ἡ πολιτικὴ καὶ ἀλλως βασιλικὴ τέχνη καὶ καλουμένη, παρουσιάζεται ὡς ὀρθῶς χρησιμοποιοῦσα καὶ τὰ ἔργα ὅλων τῶν ἀλλων τεχνῶν. 'Αλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἰκανοποιεῖ πλήρως. Διὰ νὰ εἶναι ὠφέλιμος πρέπει νὰ μεταδίδῃ γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, ὅχι δὲ ὡρισμένην περὶ ἀντικειμένων γνῶσιν, τὴν ὃποίαν καλλιεργοῦν ὅλαις αἱ ἄλλαι εἰδικαὶ τέχναι. 'Η ἀνωτάτη αὐτὴ καὶ σπουδαιοτάτη τέχνη πρέπει νὰ μεταδίδῃ γνῶσιν καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐπιστήμην, δυναμένην παντοῦ καὶ πάντοτε καὶ ὑφ' ὅλας τὰς περιστάσεις νὰ ὀδηγῇ εἰς τὸ ὀρθὸν καὶ ὠφέλιμον πραγματικῶς. (Πρβλ. καὶ διάλογον Χαρμίδην. Περὶ Εὐθυδήμου ἴδε καὶ ἀνωτέρω).

δ') Ιππίας ἐλάττων.

Εἰς τὸν διάλογον τοῦτον ὁ Σοφιστὴς 'Ιππίας, ὁ ὅποιος πρὸ δλίγου είχεν ἐρμηνεύσει ἀπὸ ἡθικῆς ἀπόψεως τὸν "Ομηρον καὶ ἐπαινεθῆ παρὰ τῶν ἀκροατῶν του, περιέρχεται εἰς δύσκο-

λον θέσιν ὅταν ὁ Σωκράτης έθεσε τὸ ἔρώτημα περὶ τῆς πραγματικῆς διαφορᾶς μεταξύ Ἀχιλλέως, Ὁδυσσέως καὶ Νέστορος. Ἐναφέρει ως «Ἄριστον μὲν ἄνδρα Ἄχιλλέα τῶν εἰς Τροίαν ἀφικομένων, σοφῶτα τὸν δὲ Νέστορα, πόλιμτρον τοῦτον δὲ Ὁδυσσέα. (364 c) Διὰ τῆς συνήθουσας ἐπαγγεικῆς μεθόδου ὅμως ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύει ὅτι ὁ εἰδήμων καὶ Ικανός, ὁ ἀριστος δηλαδή, είναι εἰς θέσιν νὰ λέγῃ καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος. Ἐπομένως δὲ «ἀριστος» είναι καὶ «πολυτροπώτατος», ἀν σύτος ἐρμηνεύεται ως δυνάμενος νὰ λέγῃ ψεύδη. Τοῦτο, διότι ὁ ἀμαθής «βουλόμενος ψευδῆς λέγειν τάληθῆ ἀν εἶποι ἄκων, εἰ τύχοι, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι», ἐνῷ δὲ σοφός (ὅπως δὲ Ἰππίας) ἔαν θελήσῃ νὰ ψευσθῇ «ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτά» ψεύδεται. Ὅστε ψευδής καὶ ἀληθής είναι ὁ αὐτὸς καὶ κατ' οὐδὲν είναι ἀνώτερος ὁ ἀληθής τοῦ ψευδοῦς· «ὁ αὐτὸς γάρ δῆπου καὶ οὐκ ἐναντιώτατα ἔχει» (368 ed, 369 b). Ὁ Ἰππίας δὲν παραιτεῖται τῆς ἀντιλήψεως ὅτι εἰς τὸν Ὁμηρον ὁ Ἀχιλλεὺς είναι «ἄληθής» καὶ καλύτερος ἀπὸ τὸν πανούργον καὶ ψευδόμενον Ὁδυσσέα. Λαμβάνων δὲ ως ἀφετηρίαν ὃσα ὁ Σωκράτης είπε περὶ τοῦ Ἀχιλλέως δυναμένου νὰ ψεύδηται τονίζει τὴν πρόθεσιν καὶ τάσιν διὰ τὸ ψεύδεσθαι. Ὁ Ἀχιλλεὺς ψεύδεται δχι ἐπιβουλῆς, δλλ' ἄκων, ἐνῷ δὲ Ὁδυσσεὺς ἐκ προθέσεως καὶ ἐπιβουλῆς καὶ ἐκών. (370 e). Ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων δὲν κερδίζει ὁ Ἰππίας. Δυνάμει νέου τίνος συλλογισμοῦ κατ' ἐπαγγεγήν, καθίσταται φανερὸν ὅτι οἱ ἐκόντες, δηλαδή ἐνσυνειδήτως ψευδόμενοι, είναι καλύτεροι (βελτίονες), παρὸτι οἱ ἀκουσίως, δηλαδή ἐξ ἀγνοίας, μὴ λέγοντες τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δρομεύς, δοτις ἀκουσίως βαδίζει βραδέως, δηλαδή ἀκουσίως πράττει τὸ κακὸν διὰ τὴν ἰδιότητά του, (373 e) είναι πάντως καλύτερος ἀπὸ ἑκείνον δὲ όποιος ἀκουσίως καὶ χρήσις νὰ τὸ ἐπιθυμή βαίνει βραδέως. Ὁ παλαιστής ὁ ἐκών πίττων, είναι ἀνώτερος καὶ καλύτερος ἀπὸ τὸν ὀκουσίως πίπτοντα. «Οπως δὲ εἰς ταῦτα, οὕτω καὶ εἰς ἄλλα «ὅ βελτίων τὸ σῶμα δύναται ἀμφότερα ἐργάζεσθαι, καὶ τὰ ἴσχυρά καὶ τὰ ἀσθενῆ, καὶ τὰ αἰσχρά καὶ τὰ καλά». Ὅστε ὅταν κατὰ τὸ σῶμα πονηρά ἐργάζηται, ἐκών ἐργάζεται ὁ βελτίων τὸ σῶμα, δὲ πονηρότερος ἄκων.» Αὐτὸ τοῦτο λοιπὸν συμβαίνει κατ' ἀνάγκην καὶ ως πρὸς τὴν ψυχήν: «Ὁ ἐκών ἀμαρτάνων καὶ αἰσχρά καὶ ἀδικα ποιῶν», είναι ὁ ἀγαθός. Ὁ ἄκων ἀμαρτάνων καὶ αἰσχρά καὶ ἀδικα ποιῶν, είναι ὁ κακός. Ὁ Ἰππίας δὲν δύναται νὰ φέρῃ πλέον ἀντίρρησιν, λέγει ὅμως ὅτι δὲν συμφωνεῖ πρὸς ταῦτα. Καὶ ὁ Σωκράτης ἀπαντᾷ: «Οὔτε ἔγω συμφωνῶ «ὅπερ μέντοι

πάλαι ἔλεγον, ἐγὼ περὶ ταῦτα ἄνω καὶ κάτω πλαινῶμαι καὶ οὐδέποτε ταῦτά μοι δοκεῖ καὶ ἐμὲ μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν πλαινᾶσθαι οὐδὲ ἄλλον ἴδιωτην. εἰδέ καὶ θμεῖς πλανήσεσθε οἱ σοφοί, τοῦτο ἡδη καὶ θμῖν δεινὸν εἰς μηδὲ παρ' ὑμᾶς ἀφικόμενοι παυσόμεθα τῆς πλάνης» 'Η λύσις τοῦ προβλήματος, πρὸ τοῦ δποίου ἐτέθη, ἡ ἀνευ ἐπιστημονικῶν βάσεων ἡθικολογία τοῦ Σοφιστοῦ, ἔξαρτάται ἐκ τῆς περὶ γνώσεως (ἐπιστήμης) καὶ ἀρετῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σωκράτους. Οἱ ώς ἄνω διατυπωθέντες ἐπαγωγικοί καὶ ἀναλογικοί συλλογισμοὶ δὲν είναι δυνατόν νὰ ἐφαρμόζωνται καὶ εἰς τὰς ἡθικὰς πράξεις ἀνευ δρῶν. Τὸ τοιοῦτον δὲν διακρίνει ὁ Ἰππίας καὶ ὁ Σωκράτης κερδίζει μὲ τὸ ψᾶ καταστήσῃ τὸν ὑπερήφανον Σοφιστὴν ἐνσυνείδητον τῆς ἀγνοίας του¹⁾.

ε') 'Ιππίας μείζων

Προκειμένου περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὥραίου καὶ καλοῦ, ὁ Σωκράτης δὲν ἔρωτῷ αὐτὸς δι' ίδιον λογαριασμὸν ἐνταῦθα τὸν Ἰππίαν, ἀλλ' ὑποκρίνεται ὅτι ζητεῖ τάχα πληροφορίας παρὰ τούτου διὰ νὰ δώσῃ τὴν κατάλληλον ἀπάντησιν, εἰς ἄλλον, ὁ δποίος προηγουμένως ἐβασάνισεν αὐτὸν δι' ἔρωτήσεων καὶ ἐστενοχώρησε μὲ τὸ ζήτημα τοῦ ὥραίου καὶ καλοῦ. 'Η πλαγία αὐτὴ μορφὴ παρουσιάζεται βεβαίως ως νέον τι εἰς τὸν διάλογον, ἔχει δμως σκοπὸν σπουδαίον. Οὗτος είναι, ἡ δι' αὐτοταπεινώσεως τοῦ Σωκράτους ἀνύψωσις τοῦ Ἰππίου, ἵνα ὁδυνηροτέραν κατόπιν αἰσθανθῇ οὗτος τὴν πτῶσιν του. Πλὴν δὲ τούτου ὑπάρχει καὶ μεγάλη δόσις εἰρωνείας σχηματιζομένης προφανῶς ἐκ τῆς συνηθείας, ἡτις ὑπῆρχε τότε νὰ ἔρωτῶνται οἱ σοφισταὶ παρὰ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων περὶ διαφόρων ζητημάτων. Κατὰ τάλλα καὶ εἰς τὸν διάλογον αὐτὸν πρόκειται περὶ δρισμοῦ ἐννοίας. 'Ο δρισμὸς αὐτὸς καὶ ἐδώ, λαμβάνει διαφόρους μορφὰς καὶ εἰς τὸ τέλος ἀπορρίπτεται, ὁ δὲ διάλογος τελειώνει ἀνευ ἀποτελέσματος. Τὸ τοιοῦτον δμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ διάλογος αὐτὸς πρέπει νὰ συγκαταλέγηται μεταξὺ τῶν τῆς περώτης περιόδου, διότι

1. Σημ. Δυστυχῶς ἐνταῦθα, ἐλλείψει χώρου, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκταθῶμεν καὶ εἰς κριτικὴν τοῦ περιεχομένου τῶν διαλόγων. Διὰ τοῦτο περιοριζόμεθα εἰς τὴν σύντομον ἀπόδοσιν τοῦ ὅ, τι καὶ διπος περιέχει ἔκαστος Διάλογος. 'Ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ θὰ γίνη καὶ ἡ ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ τοῦ τοιούτων ζητημάτων.